

★ Пом'янімо

Шість свічок болю

На Рівненщині 26-27 січня пройшла меморіальна акція «Запали шість свічок», приурочена Міжнародному дню пам'яті Голокосту. Її ініціатором та організатором став Рівненський обласний центр народної творчості, звернувшись до усіх жителів області пам'янути загиблих під час Голокосту, передати цю пам'ять через фільми, книжки, твори мистецтва, свідчення очевидців, не забувати про страшні сторінки історії, адже проблеми антисемітизму, расової нетерпимості та нетолерантності, на жаль, залишаються живучими й понині.

У Дубні «Забуттю не підлягають»

8 тисяч убієнних євреїв

Відтак по всій області пройшли пам'ятні заходи. Зокрема, у Дубні, відбувся міський захід-реквієм «Забуттю не підлягає», який збігся в часів з 75-и роковинами розстрілів єврейського населення у цьому населеному пункті. Тоді, в 1942 році, німецько-фашистські окупанти зігнали в місцеве гетто 8 тисяч євреїв і майже всі знищили. Моторошним документальним доказом цього масового вбивства стали, оприлюднені на заході-реквіємі, спогади німецького інженера Германа Граббе, який працював в одній з німецьких будівельних фірм: «Люди, які виходили з вантажівки (чоловіки, жінки, діти всіх вікових груп), мали зняти одяг за наказом есесівця, який тримав у своїх руках батіг. Я бачив кулу взуття від 800 до тисячі пар, великі стоси нижньої білизни та одягу. Без крику та плачу роздягнені люди стояли навколо сім'ями, цілували один одного, кажучи слова на прощання... А потім був розстріл... А ще пізніше я обійшов навколо насипу і опинився віч-на-віч із величезною могилою. Люди були тісно затиснуті разом, лежачи на верхній частині один над одним так, що було видно тільки їхні голови. Майже всі в крові від плечей до голови. Деякі з розстріляних людей рухалися. Деякі піднімали руки і повертали голови щоб показати, що

вони все ще живі. Яма була майже на дві третини заповнена. Я підрахував, що в ній вже міститься близько тисячі осіб».

У Млинові у гетто потрапили вихованці дитячого садочка

На поминальних заходах у Млинові, якому також судилася доля голокостівської драми, було оприлюднене збережено фото передвоєнного часу. На ньому 25 діток та 5 вихователів єврейського дитячого садочка, що діяв у селищі. Усі вони стали в'язнями млинівського гетто. Загалом у це гетто, розташоване вздовж двох вулиць у центрі селища та огорожене колючим дротом із двома ворітьми – на вхід та вихід, фашисти зігнали понад дві тисячі євреїв. Їх розстрілювали партіями. За перший день в яру за поселенням – 980 чоловік, затим – 520. Потім решту. Під час останнього конвою з групи втекло 29 чоловік. Однак німці їх догнали за 15 кілометрів в Смордвівському лісі й там же повбивали.

Безпосереднім свідком розстрілів у Млинові був його мешканець Дмитро Савицький, котрого німці змусили засипати ями з убитими. Його спогади й понині ранять серце: «Нам – двом десяткам млинівчанам, серед котрих я був наймолодшим, – поставили завдання чимскоріш засипати здоровенну могилу. Дітиса було ніку-

ди, а робота явно не «клеїлася». На душі тяжко і моторошно. Десь через годину я вловив себе на думці, що все... Більш не витримаю. Кажу до дядька, що стояв поруч: «Ви як собі хочете, а я буду втікати». А він: «Ти що, Мітька, пристрелять, як собаку». Хтозна, чи почув нашу балачку поліцай, що стояв неподалік, чи, може, здогадався, але відразу клацнув затвором і попередив, що без роздумів всадить кулю у спину, коли хтось зважиться на втечу. Отож довелося витерпіти все до кінця.

Особливо жахливим був момент, коли з ями зачулися напівхриплі крики: «Відкрийте мене... Відкрийте...». То хтось із розстріляних прийшов до тям. Один із нашої групи кинувся до того місця. Хотів, напевно, розгребти трупи і допомогти щасливчику. Дарма. Смільчака відразу зупинив різкий окрик поліцай. Натомість отой вояка сам підійшов до місця, звідки доносилися звуки, і без роздумів пальнув із гвинтівки. Благальний голос замовк, а ми були просто ошелешені».

Пороховня прийняла в свою землю три тисячі убієнних

Відлуння 75-річної давності пролунало і в Радивилівському районі. Там шанування світлої пам'яті невинних жертв відбулося на хуторі Пороховня – з мітингом-реквієєм, покладанням вінків до пам'ятного знака убієнним євреям. Сюди, у Пороховню, 1942 року фашисти привели на розстріл із трьох гетто, розташованих у Радивиліві, майже 3 тисячі мирних жителів, в основному представників єврейської національності. Лише окремим приреченням тоді вдалося врятуватися. У їх числі Шифра Півторак, яка вибралася з могили, переховувалася в лісах та в обійсті родини Бортників, а по війні повідала всю правду про цей жахливий злочин.

Євген ЦИМБАЛЮК